

Innhold

Forord	5
Kapittel 1	
FNs konvensjon om barnets rettigheter	19
<i>Lucy Smith</i>	
1.1 Bakgrunn	19
1.2 En helhetlig konvensjon	20
1.3 Reservasjoner (forbehold)	20
1.4 Generelle prinsipper	21
1.5 Gjennomføring av konvensjonen	22
1.6 Overvåking av statenes gjennomføring av konvensjonen	24
1.7 Selvkraft	26
1.8 Tolking av konvensjonen	26
1.9 Særlig om dynamisk tolking	28
1.10 Barnekonvensjonens stilling i Norge	29
1.11 Barnekonvensjonen som rettskilde i nasjonale saker	30
1.12 Kort om første og andre tilleggsprotokoll	32
1.13 Generelt om barnekonvensjonens betydning	33
Kapittel 2	
Retten til ikke-diskriminering	35
<i>Frøydis Heyerdahl</i>	
2.1 Innledning	35
2.1.1 Oversikt	35
2.1.2 Kort om diskrimineringsvernet i norsk rett	37
2.1.3 Håndhevsorganer	39
2.2 Ikke-diskrimineringsvernet i barnekonvensjonen	40
2.2.1 Hva betyr diskriminering i barnekonvensjonen artikkel 2 (1)?	40
2.2.2 Hva er diskrimineringsgrunnlag i artikkel 2 (1)?	45
2.2.3 Ansvar for å oppfylle retten til ikke-diskriminering ...	52
2.2.4 Hvem er beskyttet av diskrimineringsvernet?	54
2.2.5 Bevisbyrden	54
2.2.6 Artikkel 2 (2)	55
2.3 Avslutning	55

Kapittel 3**Hensynet til barnets beste** ..... 57*Trude Haugli*

- 3.1 Innledning 57
- 3.2 Den internasjonale forståelsen av artikkel 3 nr. 1
– tre dimensjoner 59
  - 3.2.1 Utgangspunkt 59
  - 3.2.2 Juridisk analyse av artikkel 3 nr. 1 61
  - 3.2.3 Momenter i en barnets beste-vurdering 64
- 3.3 Andre artikler hvor det kreves at hensynet til barnets beste
vurderes 67
- 3.4 Artikkel 3 nr. 2 – generelt om beskyttelse og omsorg 68
- 3.5 Artikkel 3 nr. 3 – generelt om institusjoner og tjenester 69
- 3.6 Barnets beste på nasjonalt nivå 69
  - 3.6.1 Kravet til nasjonal gjennomføring 69
  - 3.6.2 Barnets beste i nasjonal lovgivning 70
  - 3.6.3 Nærmere om noen sentrale lovbestemmelser 71
  - 3.6.4 Om barnets beste-vurderingen i enkeltsaker 76
  - 3.6.5 Barnets beste i planlegging og forvaltning 80
- 3.7 Til slutt 81

Kapittel 4**Prinsippet om barnets rett til liv, overlevelse og optimal
utvikling** ..... 83*Elin Saga Kjørholt*

- 4.1 Innledning – artikkel 6 som generelt prinsipp 83
- 4.2 Den internasjonale forståelsen av artikkel 6 84
  - 4.2.1 Oversikt 84
  - 4.2.2 Retten til liv 85
  - 4.2.3 Når livet begynner 86
  - 4.2.4 Retten til overlevelse 87
  - 4.2.5 Retten til optimal utvikling 89
- 4.3 Retten til liv, overlevelse og utvikling i norsk rett 94
  - 4.3.1 Innledning 94
  - 4.3.2 Utfordringer i Norge 94
  - 4.3.3 Retten til liv 95
  - 4.3.4 Retten til overlevelse 96
- 4.4 Retten til optimal utvikling i norsk rett 97
  - 4.4.1 Grunnloven § 104 97
  - 4.4.2 Retten til omsorg – barnevern 98
  - 4.4.3 Rett til beskyttelse mot vold og seksuelle overgrep 99
  - 4.4.4 Rett til deltakelse og tilrettelegging for barn med
funksjonsnedsettelse 100

4.4.5	Rett til utdanning og utdanningens innhold	101
4.4.6	Barn med særlige behov	101

Kapittel 5

Barns rett til å bli hørt	102
----------------------------------	-----

Kirsten Sandberg

5.1	Generelt om artikkel 12	102
5.2	Forholdet til andre rettigheter	105
5.3	Barn som gruppe	106
5.3.1	Innledning	106
5.3.2	I familien	106
5.3.3	På skolen	107
5.3.4	I samfunnslivet	108
5.4	Generelt om retten til å bli hørt i enkeltsaker	112
5.5	Hvilke barn har rett til å bli hørt i enkeltsaker?	112
5.6	I hvilke saker gjelder retten?	114
5.6.1	Barnekonvensjonen	114
5.6.2	Barneloven	115
5.6.3	Barnevern	117
5.6.4	Andre sivile rettssaker	119
5.6.5	Adopsjon og vergemål	119
5.6.6	Religiøse forhold	119
5.6.7	Helse	120
5.6.8	Utdanning	120
5.6.9	Forvaltningsloven mv.	121
5.7	Hvem skal snakke med barnet?	122
5.8	Uttrykke seg fritt	126
5.9	Når i saken skal barnet høres?	128
5.10	Informasjon på forhånd	129
5.11	Vekten av barnets mening	130
5.12	Synliggjøring av barnets mening	133
5.13	Tilbakemelding til barnet	133
5.14	Klagerett	134
5.15	Avslutning	136

Kapittel 6

Sivile rettigheter og friheter	137
---------------------------------------	-----

Njål Høstmælingen

6.1	Innledning	137
6.2	Retten til fødselsregistrering, navn, statsborgerskap og til å kjenne og få omsorg fra sine foreldre	138
6.2.1	Fødselsregistrering	138
6.2.2	Navn	139

6.2.3	Statsborgerskap	140
6.2.4	Kjennskap til foreldre	141
6.2.5	Omsorg fra foreldre	143
6.3	Retten til å bevare sin identitet	144
6.4	Retten til ytringsfrihet og til å søke og motta informasjon	146
6.5	Retten til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet	148
6.6	Retten til foreningsfrihet og fredelige forsamlinger	153
6.7	Retten til privatliv	156
6.8	Massemedier og retten til tilgang til egnet informasjon	159
6.9	Avslutning	162

Kapittel 7

Retten til beskyttelse mot vold, overgrep, omsorgssvikt

og utnyttelse	163
---------------	-----

Ragnhild Hennum

7.1	Introduksjon	163
7.2	Beskyttelse mot vold, overgrep og omsorgssvikt – barnekonvensjonens artikkel 19	164
7.2.1	Utgangspunkt	164
7.2.2	Hva skal barn vernes mot?	165
7.2.3	På hvilken måte er statene forpliktet til å verne barn?	168
7.3	Hvordan er retten til vern mot omsorgssvikt og overgrep ivaretatt i norsk rett?	169
7.3.1	Generell forebyggende lovgivning	169
7.3.2	Særlig om vernet mot vold i oppdragelsen	170
7.3.3	Barn som er utsatt for eller vitne til vold i nære relasjoner	171
7.3.4	Bestemmelser som tar særlig sikte på å verne utsatte barn	173
7.4	Hvordan kan vernet styrkes og brukes mer aktivt i norsk rett?	174
7.4.1	Fysisk og psykisk mishandling av barn	174
7.4.2	Barn av foreldre som er psykisk syke eller rusmisbrukere	175
7.4.3	Barn som er vitne til vold	176
7.4.4	Overgrep og omsorgssvikt i institusjoner og mot særlig utsatte grupper	177
7.4.5	Beskyttelse mot skadelige praksiser	178
7.5	Vernet mot seksuell utnyttelse i artikkel 34	180
7.6	Hvordan er retten til vern mot seksuelle overgrep ivaretatt i norsk rett?	181
7.6.1	Generelt	181
7.6.2	Voldtekt og grov voldtekt av barn under 14 år – straffeloven §§ 299–301	181

7.6.3	Seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år – straffeloven §§ 302 og 303	182
7.6.4	Seksuell handling med barn under 16 år – straffeloven § 304	183
7.6.5	Misbruk av person i særlig sårbar situasjon	183
7.6.6	Seksuelt krenkende eller annen uanstendig atferd – straffeloven § 305	183
7.6.7	Seksuell omgang med slektninger eller andre nærstående, straffeloven §§ 312–314	184
7.6.8	Bestemmelser om politiattest	185
7.6.9	Bestemmelsen om forbud mot kjøp av sex fra noen under 18 år	185
7.6.10	Bestemmelsene om fremstillinger som seksualiserer barn og utstillingsforbud	185
7.6.11	Bestemmelsen om grooming	186
7.7	Hvordan kan vernet mot seksuelle overgrep styrkes og brukes mer aktivt i norsk rett?	186
7.7.1	Rettsapparats behandling av saker om seksuelle overgrep mot barn	186
7.7.2	Barnevernets evne og vilje til å gripe fatt i saker om seksuelle overgrep mot barn	188
7.7.3	Beskyttelse av barn på Internett	189
7.7.4	Behandling av personer som utsetter barn for vold eller overgrep	189
7.8	Statenes forpliktelse til å bekjempe handel med barn – artikkel 35	190
7.9	Statenes forpliktelse til å følge opp barn som har vært utsatt for vold, overgrep og utnytting – artikkel 39	191
7.10	Sammenfatning	192

Kapittel 8

Barns rett til omsorg og familieliv, herunder om

barnevernstiltak	193
-------------------------	-----

Lena Bendiksen

8.1	Innledning	193
8.2	Barns rett til omsorg	194
8.2.1	Omsorgsretten etter barnekonvensjonen	194
8.2.2	Konkretisering av barns rett til omsorg i norsk lovgivning	196
8.3	Barns rett til å kjenne og vokse opp sammen med foreldrene	199
8.3.1	Barnekonvensjonen artikkel 7 og 8	199
8.3.2	Konkretisering av barns rett til å kjenne og vokse opp sammen med foreldrene i norsk lovgivning	200

8.3.3	Særlig om surrogati	202
8.3.4	Foreldreansvar, bosted og kontakt	204
8.4	Barns rett til respekt for familielivet og beskyttelse mot inngrep	207
8.4.1	Beskyttelse mot inngrep i familielivet etter barnekonvensjonen	207
8.4.2	Konkretisering av barns rett til beskyttelse mot inngrep i familielivet i norsk lovgivning	209
8.4.3	Særlig om retten til respekt for familielivet etter EMK artikkel 8	212
8.5	Retten til omsorg og familieliv i barnevernssaker	215
8.5.1	Når familielivet og omsorgsretten ikke ivaretas fullt ut samtidig	215
8.5.2	Meldinger og undersøkelser	216
8.5.3	Frivillige tiltak	219
8.5.4	Tvangsmessige tiltak, særlig om omsorgsovertakelse og adopsjon	220
8.6	Avslutning	223

Kapittel 9

Rettigheter for barn med funksjonsnedsettelse 224

Aslak Syse

9.1	Innledning	224
9.1.1	Om barn og funksjonsnedsettelse	224
9.1.2	Barn med funksjonsnedsettelse og diskrimineringsvern	226
9.1.3	Framstillingen videre	231
9.2	Hvem er funksjonshemmede barn i konvensjonens forstand? . . .	232
9.2.1	Problemstilling	232
9.2.2	Utgangspunktet: likeverd og likestilling	233
9.2.3	Perspektivskifte	235
9.2.4	Funksjonshemmingsbegrepet i FN-konvensjonene	238
9.3	Generelt om funksjonshemmede barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon	240
9.4	Nærmere om barnekonvensjonen artikkel 23	242
9.4.1	Generelt om artikkel 23	242
9.4.2	Kort om andre aktuelle bestemmelser i barnekonvensjonen	244
9.4.3	Artikkel 23 nr. 1 – Prinsipper	247
9.4.4	Artikkel 23 nr. 2 – Rett til særlig bistand	250
9.4.5	Artikkel 23 nr. 3 – Diverse hjelpetiltak	251
9.4.6	Artikkel 23 nr. 4 – Internasjonalt samarbeid	253

9.5	Tilbakemeldinger fra FNs barnekomité: tilgjengelighet og tilrettelegging mv.	254
9.6	Avsluttende kommentarer	258

Kapittel 10

Barns rett til den høyest oppnåelige helsestandard	261
---	------------

Henriette Sinding Aasen

10.1	Innledning	262
10.2	Innholdet i artikkel 24	263
10.2.1	Helsebegrepet i artikkel 24	263
10.2.2	Andre bestemmelser av betydning for helse	264
10.2.3	Folkehelseperspektivet	264
10.2.4	Ikke-diskriminering	265
10.2.5	Rett til å bli hørt	266
10.2.6	Barnets beste	267
10.2.7	Konkrete tiltak. Særlig om primærhelsetjenestens betydning	269
10.2.8	Mødrehelse	271
10.2.9	Utdanning og informasjon	272
10.2.10	Forebyggende helseomsorg, foreldreveiledning og familieplanlegging	272
10.2.11	Helseskadelige tradisjoner	273
10.2.12	Internasjonalt samarbeid	274
10.3	Hovedreglene om offentlige og universelle helsetjenester	274
10.4	Underliggende faktorer for å sikre god helse	276
10.5	Barn uten lovlig opphold	276
10.6	Særlig om betydningen av helsestasjoner og skolehelsetjeneste	279
10.7	Særlige helseproblemer og utfordringer blant barn og unge i Norge	280
10.8	Psykisk helsevern	281
10.9	Særlig om kjønnslemlestelse av jenter	282
10.10	Oppsummering og konklusjon	284

Kapittel 11

Retten til materiell velferd	285
---	------------

Mons Oppedal

11.1	Innledning	285
11.2	Hva bestemmelsene sikrer	287
11.2.1	Retten til sosial trygghet	288
11.2.2	Retten til en tilstrekkelig (tilfredsstillende) levestandard	289

11.2.3	Retten til omsorgsordninger mens foreldrene er fraværende på grunn av arbeid	295
11.3	Ansvar for oppfyllelse av forpliktelsene	296
11.4	Nærmere om barnekonvensjonens betydning for barns rett til sosialhjelp	297
11.4.1	Innledning	297
11.4.2	Retten til sosialhjelp i praksis	299
11.4.3	Sviktende implementering av barnekonvensjonens krav i sosialtjenesteloven med tilhørende rettskilder	300
11.4.4	Barnets prosessuelle rettsstilling i saker om levestandard	303
11.4.5	Sluttkommentar	304

Kapittel 12

Retten til utdanning .....

Silje Steinardotter Hasle

12.1	Den internasjonale forståelsen av retten til utdanning	306
12.1.1	Retten til utdanning	306
12.1.2	Utdanningens innhold	307
12.2	Retten til utdanning i Norge	310
12.2.1	Innledning	310
12.2.2	Inngrep i retten til utdanning	311
12.2.3	Rett til barnehage	312
12.2.4	Rett til grunnskole	314
12.2.5	Rett til videregående skole	315
12.2.6	Plikt til å følge opp fravær	316
12.2.7	Plikt til universell utforming	316
12.2.8	Fritak for opplæring og vurdering	317
12.3	Utdanningens innhold	318
12.3.1	Innledning	318
12.3.2	Inkluderende, likeverdig og tilpasset opplæring	318
12.3.3	Rett til individuelt tilrettelagt opplæring	320
12.3.4	Barnets beste og retten til å bli hørt	323
12.3.5	Elever med funksjonsnedsettelse	324
12.3.6	Samiske elever	326
12.3.7	Elever som tilhører minoritetsgrupper	327
12.3.8	Skolen som arena for å oppfylle barns rettigheter	329
12.4	Menneskerettighetenes plass i opplæringen	330
12.5	Retten til et trygt og godt skolemiljø	331
12.5.1	Innledning	331
12.5.2	Elevers rettigheter og skolens plikter	332
12.5.3	Det fysiske skolemiljøet	334
12.6	Skoleregler og reaksjoner	335

12.6.1 Innledning	335
12.6.2 Forbud mot fysisk straff, makt og tvang	336
12.6.3 Utvisning og pålagt skolebytte	337
12.7 Avslutning	338

Kapittel 13

Retten til lek og fritid	339
---------------------------------------	------------

Anne Trine Kjørholt

13.1 Innledning	339
13.2 Lek, «barnets beste» og «den gode barndom»	341
13.3 Lek i et utviklings- og utdanningsperspektiv	343
13.4 Små barn som sosiale aktører og retten til lek, hvile og fritid ...	344
13.5 Deltakelse i kulturliv og kunstnerisk virksomhet	350
13.6 Deltakelse i «kulturlivet» – lek og fritid eller arbeid?	353
13.7 Lek og fritid som rettighet – avsluttende kommentarer	355

Kapittel 14

Barns rettigheter på utlendingsfeltet	358
--	------------

Kirsten Sandberg

14.1 Innledning	358
14.2 Utlendingssaken	360
14.2.1 Hva sier barnekonvensjonen?	360
14.2.2 Barnekonvensjonens stilling i norsk utlendingsrett	360
14.2.3 Flyktning, herunder beskyttelse mot hjemsendelse	362
14.2.4 Sterke menneskelige hensyn eller særlig tilknytning til riket	364
14.2.5 Høring av barnet, artikkel 12	367
14.2.6 Atskillelse fra foreldrene	368
14.2.7 Familiegjenforening	370
14.2.8 Særlig om betydningen av samvær i saker om familiegjenforening	371
14.2.9 Utvisning	372
14.2.10 Vekten av barnets beste	375
14.2.11 Synliggjøring av barnets beste	378
14.3 Omsorgs- og livssituasjon	380
14.3.1 Innledning	380
14.3.2 Flyktningbarns krav på bistand	381
14.3.3 Helse	383
14.3.4 Tilfredsstillende levestandard	384
14.3.5 Utdanning	384
14.3.6 Omsorg	385
14.4 Avslutning	391

Kapittel 15**Barn av minoriteter og urfolk** ..... 393*Hadi Strømmen Lile*

- 15.1 Innledning 393
- 15.2 Generelt om minoriteter og urfolk i barnekonvensjonen 394
  - 15.2.1 Begrepene minoritet og urfolk 394
- 15.3 Artikkel 30 396
  - 15.3.1 Retten til sitt morsmål 397
  - 15.3.2 Diskriminering og fordommer 404
  - 15.3.3 Positive tiltak 406
  - 15.3.4 Hva med utlendinger? 408
  - 15.3.5 Land og vann 409
  - 15.3.6 Skadelige tradisjoner 412
- 15.4 Konsultasjonsretten 413
- 15.5 Særlig om opplæring etter artikkel 29 (1) 415
  - 15.5.1 Artikkel 29 (1) bokstav b) 416
  - 15.5.2 Artikkel 29 (1) bokstav d) 418

Kapittel 16**Rettigheter for barn i konflikt med loven** ..... 420*Mette Yvonne Larsen*

- 16.1 Innledning 420
- 16.2 Oversikt over artikkel 40 og artikkel 37 421
- 16.3 Oversikt over utvalgte bestemmelser i straffeprosessloven 423
- 16.4 Oversikt over utvalgte bestemmelser i forslaget til ny straffeprosesslov 424
- 16.5 Forholdet mellom barnekonvensjonen og straffeprosesslovens regler 425
  - 16.5.1 Overordnede prinsipper for behandling av barn i straffesystemet 425
  - 16.5.2 Artikkel 40 nr. 1 – retten til å behandles med respekt og verdighet 427
  - 16.5.3 Artikkel 40 nr. 2 b (i) – retten til «fair trial» 428
  - 16.5.4 Artikkel 40 nr. 2 b (ii) – retten til å la seg bistå av forsvarer eller annen rådgiver 429
  - 16.5.5 Artikkel 40 nr. 2 b (iii) – retten til en prosess uten forsinkelse 431
  - 16.5.6 Artikkel 40 nr. 2 b (iv) – retten til ikke å bli tvunget til å avgi forklaring 431
  - 16.5.7 Artikkel 40 nr. 2 b (v) – retten til å få saken sin prøvet av en høyere domstol 431
  - 16.5.8 Artikkel 40 nr. 2 b (vi) – retten til tolk på det offentlige bekostning 431

16.5.9	Artikkel 40 nr. 2 b (vii) – retten til privatliv	432
16.5.10	Artikkel 37 – barn i varetekt eller under soning	433
16.6	Barnekonvensjonens artikkel 37 og 40 i straffeloven og norsk rettspraksis	436
16.6.1	Bestemmelser om barn i konflikt med loven i straffeloven av 2005	436
16.6.2	Bruken av artikkel 40	437
16.6.3	Bruken av artikkel 37 i straffeutmåling	438
16.6.4	Ungdomsstraff og ungdomsoppfølging	442
16.6.5	Bruken av artikkel 37 ved varetektsfengsling	444
16.6.6	Kommentar	444
16.7	Oppsummering	445
Kapittel 17		
Barns klagerett, nasjonalt og internasjonalt		
446		
<i>Elin Saga Kjørholt og Kirsten Kolstad Kvalø</i>		
17.1	Innledning	446
17.2	Utviklingen av en tredje tilleggsprotokoll	447
17.3	Hvorfor en egen klageordning for barn?	449
17.4	Tilleggsprotokollens regler om individuelle klager	450
17.4.1	Hvordan klageordningen ivaretar barnets beste	450
17.4.2	Hvem som har klageadgang	450
17.4.3	Hvilke saker som kan fremmes – avvisningskriterier	451
17.4.4	Saksbehandlingen	451
17.5	Barnekomiteens behandling av individklager	452
17.5.1	Oversikt over sakene	452
17.5.2	Prinsipper for saksbehandlingen og forholdet til nasjonale organer	454
17.6	Tilleggsprotokollen og Norge	454
17.7	Nasjonale klagemekanismer for barn	456
17.8	Avslutning	457
FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989		
459		
Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure		
476		

Forfatteromtaler	485
Forkortelser	490
Kilder	491
Domsregister	528
Stikkordregister	531